

GLUCHY (188) ai

głuchy (48), **głuch** (12), głuchy a. głuch (128); głuchy *Murm* (2), *Mymer*¹, *FalZioł* (2), *WróbŻółt*, *GroicPorz* (3), *Leop* (3), *BielKron*, *OrzQuin*, *SienLek* (2), *RejAp*, *ModrzBaz*, *Calag*, *SkarŻyw* (3), *KlonŻoł* (2), *ZawJeft*, *WujNT*, *SkarKaz*, *KlonFlis* (2); głuch *LubPs* (3), *LatHar*; głuchy : głuch *RejWiz* (3 : 1), *Mącz* (6 : 2), *RejPos* (6 : 1), *RejZwierc* (2 : 2), *KochPs* (1 : 1), *Calep* (1 : 1).

sg m N głuchy (32), głuch (12) [wszystkie użycia formy głuch mogą być też zinterpretowane jako sb]; ~ (attrib) głuchy (10), głuch *RejZwierc* (2); ~ (praed) głuchy (12), głuch (7); głuchy *WróbŻółt*, *GroicPorz* (3), *Leop* (2), *Mącz*, *SkarŻyw* (2), *SkarKaz*, *KlonFlis*; głuch *LubPs* (3), *RejWiz*, *KochPs*, *LatHar*; głuchy: głuch *RejPos* (1 : 1). G głuch(e)go (4). ◇ D głuch(e)mu (9). ◇ A głuch(e)go (12), głuchy (1). ◇ I głuchym (10), głuch(e)m (1); -ym : -(e)m *Mącz* (2 : 1). ◇ L głuchym (12), głuch(e)m (1) *RejJóz*. ◇ V głuchy (2). ◇ f N głuchâ (5), głuch(a) (1). ◇ G głuch(e)j (1). ◇ A głuchą (1). ◇ I głuchą (1). ◇ n N głuché (3); -é (1), -(e) (2). ◇ A głuché (5); -é (1), -(e) (4). ◇ I głuchym (2). ◇ L głuchym (1). ◇ pl N m pers głuszy (25) [w tym 23 r.: *BierEz* H, *MurzNT* 178v, *BielKron* 445v, *RejPos* 3, 8, 9v, 10 [2 r.], 11, 66v, 68, 160, 191v, 196v, 260, 277, 278, *BielSat* Hv, *RejZwierc* 194, *BudNT* *Matth* 11/5, *CzechEp* [386], *WujNT* *Matth* 11/5, *Luc* 7/22 mogą być też zinterpretowane jako sb]. subst głuch(e) (3) *RejPs*, *RejPos*, *SapEpit*, głuszy (1) *KlonFlis*. ◇ G głuchych (7). ◇ D głuchym (13). ◇ A m pers głuché (3); -é (1), -(e) (2). subst głuché (8); -é (1), -(e) (7). ◇ N a. A m pers głuch(e) (1). ◇ I głuchymi (3) *KrowObr*, *CzechEp* (2), głuch(e)mi (2) *Mącz*, *SkarJedn*. ◇ L głuchych (2). ◇ V m pers głuszy (3). subst głuch(e) (1).

Sł stp, Cn notuje, *Linde* XVI – XVIII w.

1. *Niesłyszący, słabo słyszący, głuchoniemy, pozbawiony zmysłu słuchu; surdus* *Murm*, *Mymer*¹, *Mącz*, *Calag*, *Calep*, Cn; *balbus* *Mącz*; *surdaster* *Calep*; *qui auditu caret, sensu audiendi carens, exsurdatus* Cn (125) : Oni iákoby głuŕzy byli/ Tych iego słow nie baczyli *BierEz* H; *Murm* 66; *Mymer*¹ 24v; fyn *Krezow* głuchy záwołał nie zábijay *Krezá*. *BielKron* 112; *Surdeo*, id est, *surdus* sum, *Ieřtem* głuchy/ nie słýŕę. *Mącz* 435a, 435a, b [2 r.]; *RejPos* 205; *Calag* 477a; iám będąc głuchy/ wodą tą ktoráćie iego ciáło obmyli/ vmyłem się y słýŕę bárzo dobrze *SkarŻyw* 463; *KlonŻoł* E3v; *Calep* 401b, 1036a, b.

W połączeniach szeregowych (6): *OpecŻyw* 119; Z przyrodzenia Sędziem niebywa/ który ieřt ízalony/ ná rozumie zefłzy/ Mieřyęcznik/ niemy/ ślepy/ głuchy/ y któryby niedofzedł dwudzieřtego y iednego Roku. *GroicPorz* b2v; Sędzić niemoże/ ieřli ieřt [...] iáką nieřławą zmázány/ głuchy/ ízalony *GroicPorz* tv; *KrowObr* 3, 118; *KlonWor* 50.

W porównaniach (2): *Leop* Ps 37/15; *Obsurdescimus* tamen nescio quomodo, nec ea ad quae admonemur audimus Nie wiem przecz ię yednák yákoby głuchemi řtawamy/ nie słucháyac tego k czemu bywamy nápomináni. *Mącz* 435b.

Wyrażenie: »głuche ucho« [szyk 1 : 1] (2); gdy będzie ten fok w głuche vcho wpuřczony/ pewnie otwiera řluch *FalZioł* V 79v, V 79v.

Szeregi: »głuchy, (i) niemy (a. zarażony niemotą, a. komu mowa nie służy)« (7): *GroicPorz* t; piřze thák hiřtoria o nim/ iz vczynił dziw wielki nád głuchym á nád zaráżonym niemotą człowiekiem

RejPos 212v, 204, 205v; A ia/ iáko kto głuchy/ álbo komu mowá Nie łłuży/ ánim łłuchał/ ánim przerzekł łłowá *KochPs* 56; *LatHar* 536; *WujNT przedm* 36. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 4 r.*].

»ślepy, (a, albo) głuchy« = *caecus et surdus Vulg* [szyk 3 : 1] (4): *Leop Is* 42/19; *RejPos* 204v; Kto vmiął vcho łłtworzyć y oko/ temu Iáko być głuchym/ álbo ślepym łámemu? *KochPs* 141; *SkarKaz* 517b. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 4 r.*].

W przen (10) : Iad máią [...] iáko (v) zmije głuchey zátykaiącey łobie vcho. *BudBib Ps* 58/4[5]; Nie bądźze głuchy/ niechay próżnych wieści A pilnie łłuchay gdzie wodá łzeleści. *KlonFlis* F3.

Szereg: »(ślepy), głuchy i (a) niemy« = *surdus et mutus Vulg* [szyk 7 : 1] (8): Co iest dyabelstwo głuche a nieme. *RejPos* 79 *marg*, 79 [3 r.], 80; *BiałKat* 341; Vzdrawia onego który miał czártá głuchego y niemego *WujNT przedm* 35, *Mar* 9/25[24].

Przen: *Niezdolny do zrozumienia oczywistych prawd* (4) : Ták głuchemi zołtáli/ iłz nie łłyzá co Prorok mowi. *SkarJedn* 26.

Wyrażenie: »ucho głuche« (1): á tobie dano vcho/ y to głuché/ ieflić go ten Páłtyrz páłcem łwoim nie otworzy *OrzQuin Gv*.

Szereg: »ślepy, (i) głuchy, (a) niemy« (2): *RejPos* 205; y odiął im łmył/ że w tey łpráwie ślepymi/ głuchymi/ niememi łá *CzechEp* 86.

a. *W funkcji rzeczownika* (76) : Kogo grzech ołlepi/ tedi łie iuz łłthawa iáko głuch/ iłz podnieść nie łmye do Páná głofu łwego *LubPs* K3v *marg*; *BielKron* 445v; *RejPos* 227; *BielSat* Hv.

W połączeniach szeregowych (23): bo przed ijch oczýma po kázaniu / vzdrowil wiele niemotnych/ głuchych/ łlepych/ niemych. *OpecŻyw* 47, 47, 134; *MurzNT Luc* 7/22; Iłz bęđac tákowym pánem/ niegárdził vbogimi/ łlepymi/ głuchymi/ niemymi/ opętanyimi/ trędowátymi/ chromemi/ páłterzmi/ iáwnogrzełzniki *KrowObr* 49; *RejPos* 3, 8, 9v, 10 [2 r.], 11 (12); *BiałKat* 328v; *BudNT Matth* 11/5; *ArtKanc* N15; *WujNT Matth* 11/5, *Mar* 9 *arg*, *Luc* 7/22.

W porównaniach (2): Iuz iáko głuch ná drugie mułsz páłcem kiwác/ Bo iuz tám trudno łłufzney rozmowy vżywác. *RejWiz* 16v; *RejZwierc* 194.

Przysłowia: Balbus balbum rectius intelligit, Głuchy rychley łie s głuchem zmowi. *Mącz* 23a.

ále głuchemu prozno co powiádać gdy niełłyzý. *BielKron* 246; *BielSat* G3; *BielSen* 17.

gdyż áni ślepy o fárbach/ áni głuchy o rozności dźwiękw rozłádku dáwác może. *ModrzBaz* 87, 42v.

Szeregi: »głuch(y), (a, i, albo) niemy (a. ledwie mowiący, a. dotknion słowy)« = *surdus et mutus Vulg, PolAnt; surdus agreloquiens PolAnt* [szyk 18 : 1] (19): Ale ia iakoby głuchy niechciałem łlyźeć á iakoby niemy niechciałem odtworzić vłt moich. *WróbŻołt* 37/14; *LubPs* K3v; *Leop Ps* 37/14; Y przywiedli mu głuchego y ledwie mowiácego *BibRadz Mar* 7/32, *Mar* 7/37; Elingvis, Nie máyacy yęzyká/ Głuch/ Niemy. *Mącz* 194c; *RejPos* 203, 203v [2 r.], 204, 204v, 205, 206v; Byłem iáko głuch/ álbo ten/ co dotknion łłowy *KochPs* 56; *SkarŻyw* 141, 479; *LatHar* 163; *WujNT Mar* 7/32, 37. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 7 r.*].

»ślepy (a. zaślepiiony), (a, ani, i) głuchy« = *caecus et surdus Vulg, PolAnt* [szyk 9 : 8] (17): Iezu ienżes łlepe ofwieczáł/ Y głuchym miłofiernie łłuch dał. łmi. łie n. *TarDuch* B3; Głuffy łłuchaycie/ á łlepi wytrzełfczáyćie oczy ku widzeniu. *Leop Is* 42/18, *Lev* 19/14, *Is* 35/5; *BibRadz Lev* 19/14;

BielKron 44; *RejAp* 39; á przedfię iáko głufzy á zállepyeni chodzić zówzdy będą. *RejPos* 191v, 3 [2 r.], 160, 204v, 260, 278; *BudBib Is* 35/5; *SkarŻyw* 461; *SkarKaz* 279a. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 19 r.*].

Przen: Człowiek niezdolny do zrozumienia oczywistych prawd (3) : przetomi fię niechce [...] y z głuchymi y iuz w błędzie pomárłymi bez pożytku mowić. *CzechEp* 319.

Szereg: »głuchy i ślepy« [szyk 1 : 1] (2): Przecz wiele głuchych y ślepych ná zyemi/ chocia słyfzą y widzą. *RejPos* 205 marg; *CzechEp* [386].

2. *Nie chcący słuchać* (8) : *BudBib Eccli* 19/24; Nápominałem áby poprzeftał nałogu: Niepomogło głuchemu, ná ściánem groch miotał. *CiekPotr* 13.

głuchy do czego (1): Ale was *Parcae* twárdouche/ Boginie do błągania głuche/ Ni was wdzięczne *Mufae* pieśniami vkoią *KlonŻal* Dv.

głuchy na co (1): Słáfko dawno odpádło/ á wždy ná to głufzy. *BielSen* 18.

W przen (4) : *RejZwierc* 214; ten w frogim vporze Gładzi/ včífza igrájące morze/ Dżiką okrutność y niefkromne duchy: Ocean głuchy. *KlonFlis* B3v; Nie vfay wíátrom wízák wiefz że fą głufzy *KlonFlis* Ev.

Szereg: »głuchy, nieużyty« (1): [*Parki*] Gorfze niż *Acheron* głuchy nie vżyty. *KlonŻal* D.

3. *Milczący, nie wydający głosu [o przedmiotach martwych]* (16) : *LubPs* dd4v; Tákíe fráfzki mnie zbierać pożyteczniéy było/ Niżli [...] Płákác nád głuchym grobem méy wdzięcznéy dziewczyny *KochTr* 4; *KlonFlis* C2v; *SapEpit* A4v.

Zwrot: »siedzieć jako głucha opona« (2): Bo to zówzdy hárdemu íeft rzecz przyrodzona/ Gdyż fiedzi iáko głucha ná ścienie oponá. *RejWiz* 74v; *RejZwierc* 112.

Wyrażenia: »bałwan głuchy« [szyk 2 : 1] (3): *HistJóz* B4v; Y przecz fię ynni obaczyć niemogą kthorzy fię wdáli w chwałę onych głuchych bałwanow *RejPs* 202; *RejWiz* 19v.

»głuchy bog« (2): *KrowObr* 110; Y tobie fię dziwuie pánie Oycze/ iáko fię tym niemym y głuchym Bogom kłániác możefz? *SkarŻyw* 151.

»słup głuch« (2): Pan zły iáko słup głuch. *RejZwierc* 45v marg [idem] Bbb.

Szereg: »głuchy, (ślepy i) niemy« [szyk 3 : 3] (6): nýe flufzno mężowi który chwali Boga prawdzýwego a żywego obłapýatz nýewýaltę cudzą a całuiącą a chwalącą bałwaný głuche ślepe ý nýeme *HistJóz* B4v; *KrowObr* 110, 117; *CzechRozm* 7; íešteście kámieniom niemym y głuchym podobni *SkarŻyw* 41, 151.

4. *Mało dźwięczny; rāvus, (sub)surdus Cn* (1) : Głuche pieśni śpiewáią v niewrotney żony/ Pieśni nieprześpiewáne/ wielowdzięczne ítrony. *KlonŻal* A4.

5. *Pozbawiony akustyki; surdus Mącz, Cn* (1) :

Wyrażenie: »głuche miejsce« (1): *Locus surdus*, Głuche miejsce gdzie fię zwłáfzczá głos nie może rozliegác. *Mącz* 435a.

6. *Pozbawiony wszelkich dźwięków; odludny, pusty; głęboki* (25) :

Wyrażenia: »głuchy las« [szyk 3 : 1] (4): láfy głuche/ y íferokie polá/ y głębokości morfkie/ będą mieć wielkie rozrádowanie ítego. *RejPs* 142; *RejWiz* 13; *RejPos* 52v; Lećiałbych conadáléy miedzy głuché láfy *KochPs* 80.

»głuche milczenie« (2): K temu/ że głuché milczenié go tłoczy *ZawJeft* 25, 7.

Przen: *Zawsze w wyrażeniu*: »głuchy las (świata tego)« = *świat ze wszystkimi niebezpieczeństwami grożącymi człowiekowi i jego duszy* (19) : Błędne z głuchych lálów Pan zówždy wywodzi *LubPs* G4v; á nie odbiegay nas w tym głuchym lesie márnosci á obłędliwosci tego fwiátá *RejPos* 262v, 196, 210, 261, Ooo5v; *RejZwierc* 137v.

Zwroty: »chodzić po głuchym lesie« [*szyk zmienny*] (2) : O nędzna owieczko á nędzny człowiecze/ czemu ná tho nie pomniysz/ po iákim głuchym lesie tu chodzisz w tym mizernym żywocie zá tym fwiętym páłterzem fwoim? *RejPos* 168v; *RejZwierc* 138v.

»tułać się po głuchym lesie« (3): Wierz mi iż on okrutny wilk á fprzeciwnik twoy nie zámieszka nigdy áby fie nie miał thułać s tobą po tym to głuchym lesie márnego fwiátá tego/ á pothym áby cie doprowadził do oney plugáwey iáłkiniey twoiey *RejPos* 169, 168v, 323v.

»(za)błądzić w głuchym lesie, wybłądzić się z głuchego lasu« [*szyk zmienny*] (4 : 1): Lepiey fie domá ofędzić Niż wtym głuchym lesie błędzić *RejRozpr* F2v; *RejJóz* E4; A fnim fie rozmawiacz będę Co prawá nauka nieffie Bocz zabłądził wgłuchym liellie *RejKup* q5v; A ktoby fie mógł wybłądzycz Stego tak głuchego liáfu *RejKup* l2; *RejPos* 168v *marg.*

Szeregi: »głuchy a ciemny« [*szyk 1 : 1*] (2): czemu fie oddzyelałz od ftádá iego/ zá márną obłędliwością ciemnego á głuchego lálá tego? *RejPos* 168v, 323v.

»głuchy a obłędliwy« (1): iż cie ielzczę szuka sam iáko owce ftraconey/ po głuchym á po obłędliwym lesie fwiátá tego *RejPos* 167v.

7. O czasie, w którym obowiązuje cisza (3) :

Zestawienia: »niedziela głucha« = *trzecia niedziela wielkiego postu* (2): *Goski* A6v; Dan w Nówym Mieście Korczynie/ w Piątek blizszy przed Niedzielą Głuchą [*ante Dominicam Oculi JanStat* 726] *SarnStat* 907.

żart. »głuche zapusty« = *prawdopodobnie post* (1): Szczelz łeb chociay páznokty/ nie małzli grzebieniá. A pewnie gdzye włápiłz/ zá vchem Ieleniá. Dofyc tego nábiegło/ w ty głuche zapufty/ Podobnoś nie polował/ iákoż w mielópufty. *RejZwierz* 139v.

8. Opętany, upośledzony umysłowo; tknięty szaleńcem religijnym; cerebrosus, delirus, fanaticus Mącz (3) : *Fanaticus*, *Obfes* álbo *opętány*/ *Szalouy* [.] któremu fie kázi głowá/ Też *Głuch*/ *Quondam significabat numine afflatum*, *Bołtwem* á *duchem fwiętym nádchniony*. *Mącz* 117d; *Delirus*, *Głupi*./ *Niemądry*/ *Głuchy*/ *Szalony Mącz* 195c.

Wyrażenie: »głuchy wół« [*w funkcji wyzwiska*] (1): *Cerebrosus bos*. *Głuchy wół*. *Mącz* 48c.

9. O roślinach: nierodzący (2) : iż zówždy ftanie miedzy inłzemi fthany iáko drzewo Cedrowe ná Libáńfkich gorach/ ktore ofobnieyřzú zieloność y wonnoś dawa s fiebie nád inłze głuche á profte drzewá. *RejZwierc* 51v.

W przen (1) : By s ciebie głucha płonká nie rořlá przy drodze/ Co wřzyfcy kijem tłuká/ y kozá iá głódze. *RejWiz* 194v.

10. Zestawienia w funkcji terminologii specjalnej (4) :

a. lek. »emoroidy głuche« = *prawdopodobnie nie krwawiące* (1) : Ktho by miał *Emoroidy głuche*/ [...] tedy prochem thego korzenia poříp *FalZioł* I 106d.

b. *zool.* »głuchy cietrzew« = *Tetrao urogallus L. (Rost)*; *głuszec*; *gallus auritus a. sylvestris Murm* [szyk 2 : 1] (3) : *Gallus sylvester, eyn aurhan. Gluch y [!] cyetreff Gallus aritus [!] idem. Murm 86*; Głuchy cietrzew: *Vrogallus montanus SienLek 245, Xv.*

c. [*bot.* »szczaw głuchy« = *prawdopodobnie Rumex obtusifolius L. (Rost: kobyli, koński, okrągły szczaw)* : *Sczaw wodny álbo głuchy/ około wod roście/ Oxylapatum. Rofzampfer/ Spitzampfer. SienHerb L4 #, E3 #.*]

d. [»szczęć głucha« = *prawdopodobnie Dipsacus Fullonum L. (Rost: ogrodna szczotka)*: *Szczęć głucha [...]* Wildkartendiftel *SienHerb L4 #, E3 #.*]

Synonimy: **8.** *głupi, niemądry, szalony*; **10.** **b.** *głuszec*; **d.** *zest. »szczęć głuchy«: grępla, karta, szczotka.*

Cf **1. GLUCH, PRZYGLUCH**

MM